

**УПОВНОВАЖЕНИЙ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ
З ПРАВ ЛЮДИНИ**

НАКАЗ

19.12 2025

м. Київ

№ 183 15/25

**Про затвердження Методичних
рекомендацій проведення
моніторингових візитів/безвізних
перевірок дотримання прав
національних меншин (спільнот)
та корінних народів України**

З метою належної організації та проведення моніторингових візитів/безвізних перевірок щодо дотримання органами державної влади та органами місцевого самоврядування прав осіб, які належать до національних меншин (спільнот) та корінних народів України, здійснення збору й аналізу інформації про реалізацію політик і заходів, спрямованих на збереження їхньої етнічної, мовної та культурної самобутності, суспільну інтеграцію, попередження дискримінації та забезпечення рівного ставлення, здійснення парламентського контролю за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина, відповідно до статей 1, 13 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини»

НАКАЗУЮ:

1. Затвердити Методичні рекомендації проведення моніторингових візитів/безвізних перевірок дотримання прав національних меншин (спільнот) та корінних народів України.

2. Департаменту документального забезпечення та роботи зі зверненнями (Антоненко О.О.) забезпечити ознайомлення Представників Уповноваженого та керівників структурних підрозділів Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини з цим наказом.

3. Відділу інформаційно-комунікаційних систем Департаменту господарського забезпечення (Приймак С.О.) оприлюднити на офіційному вебсайті Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини цей наказ.

4. Контроль за виконанням цього наказу залишаю за собою.

**Уповноважений Верховної Ради
України з прав людини**

Дмитро ЛУБІНЕЦЬ

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Уповноваженого Верховної
Ради України з прав людини

29-12-2025 № 163/15/25

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
проведення моніторингових візитів/безвиїзних перевірок
щодо дотримання прав національних меншин (спільнот) України
та корінних народів України

Розділ 1. Загальні положення

1.1. Методичні рекомендації розроблені з метою впровадження практичного інструментарію до здійснення моніторингових візитів/безвиїзних перевірок дослідження стану дотримання прав осіб, що належать до національних меншин (спільнот) України (далі – національні меншини (спільноти) та корінних народів України відповідно до чинного законодавства, зміцнення їх правового захисту, соціальної інтеграції, попередження випадків дискримінації та забезпечення рівного ставлення, підтримки органів державної влади, громадських організацій та суб'єктів надання послуг у розробці ефективної політики щодо цих спільнот, а також підготовки звітів та актів реагування Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (далі – Уповноважений).

1.2. Методичні рекомендації розроблені відповідно до законів України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини», «Про національні меншини (спільноти) України», «Про корінні народи України», ґрунтуються на правах гарантованих Конституцією України, законами України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», «Про забезпечення функціонування української мови як державної», «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про вищу освіту», «Про телебачення і радіомовлення», «Про свободу совісті та релігійні організації», «Про громадські об'єднання», «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про ратифікацію Рамкової конвенції Ради Європи про захист національних меншин» (N 703/97-BP).

Стандарти у сфері забезпечення прав осіб, що належать до національних меншин (спільнот) охоплюють відсутність та захист від утисків та дискримінації, політику сприяння ефективній рівності, збереження та розвиток культур, релігій та мов меншин (спільнот), сприяння міжкультурному діалогу та захист осіб, що належать до національних меншин (спільнот), корінних народів України від ворожості чи насильства, свободу зібрань, об'єднань, висловлювань, думок, совісті та віросповідання, сприяння розмаїттю у медіапросторі з мовленням мовами національних меншин (спільнот), корінних народів України та підтримка засобів масової інформації національних меншин (спільнот), корінних народів України, використання мов національних меншин (спільнот), корінних народів України у контакті з владою в районах, заселених традиційно або в значній кількості особами, що належать до національних меншин (спільнот), відображення особистих імен, топонімів

та інших топографічних позначень мовами національних меншин (спільнот), забезпечення доступності освіти для всіх та розвиток міжкультурних знань, можливість впливати на прийняття державних рішень з питань, що стосуються осіб, що належать до національних меншин (спільнот), корінних народів України, участь у культурному, соціальному та економічному житті (Додаток 1).

1.3. Основні терміни, що використовуються у даних Методичних рекомендаціях:

національна меншина (спільнота) - стала група громадян України, які не є етнічними українцями, проживають на території України в межах її міжнародно визнаних кордонів, об'єднані спільними етнічними, культурними, історичними, мовними та/або релігійними ознаками, усвідомлюють свою приналежність до неї, виявляють прагнення зберегти і розвивати свою мовну, культурну, релігійну самобутність¹;

населений пункт, в якому традиційно проживають особи, які належать до національної меншини (спільноти) – село, селище, місто, в якому особи, які належать до відповідної національної меншини (спільноти), згідно з офіційною державною статистичною інформацією за відповідні періоди безперервно проживають протягом останніх 100 років і складають не менше 10 відсотків загальної чисельності населення станом на час збирання чи отримання такої інформації²;

населений пункт, в якому особи, які належать до національної меншини (спільноти), складають значну частину населення – село, селище, місто, в якому особи, які належать до відповідної національної меншини (спільноти), згідно з офіційною державною статистичною інформацією, складають понад 15 відсотків загальної чисельності населення станом на час збирання чи отримання такої інформації³;

корінний народ України – автохтонна етнічна спільнота, яка сформувалася на території України, є носієм самобутньої мови і культури, має традиційні, соціальні, культурні або представницькі органи, самоусвідомлює себе корінним народом України, становить етнічну меншість у складі її населення і не має власного державного утворення за межами України⁴;

дискримінація – ситуація, за якої особа та/або група осіб за їх ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного та майнового стану, місця проживання, мовними або іншими ознаками, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними (далі – певні ознаки), зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами в будь-якій формі, встановленій цим Законом, крім випадків, коли таке обмеження має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними⁵;

непряма дискримінація – ситуація, за якої внаслідок реалізації чи застосування формально нейтральних правових норм, критеріїв оцінки, правил, вимог чи практики для особи та/або групи осіб за їх певними ознаками виникають менш сприятливі умови або становище порівняно з іншими особами та/або групами осіб, крім випадків, коли їх

¹ Закон України “Про національні меншини (спільноти) України” від 13.12.2022 № 2827-IX.

² Закон України “Про національні меншини (спільноти) України” від 13.12.2022 № 2827-IX.

³ Закон України “Про національні меншини (спільноти) України” від 13.12.2022 № 2827-IX.

⁴ Закон України “Про корінні народи України” від 01.07.2021 № 1616-IX.

⁵ Закон України “Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні” від 06.09.2012 № 5207-VI.

реалізація чи застосування має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними⁶;

утиск – небажана для особи та/або групи осіб поведінка, метою або наслідком якої є приниження їх людської гідності за певними ознаками або створення стосовно такої особи чи групи осіб напруженої, ворожої, образливої або зневажливої атмосфери⁷;

позитивні дії – спеціальні тимчасові заходи, що мають правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, спрямовану на усунення юридичної чи фактичної нерівності у можливостях для особи та/або групи осіб реалізовувати на рівних підставах права і свободи, надані їм Конституцією і законами України;⁸

громадське об'єднання – це добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів;

об'єкт моніторингового візиту/безвиїзної перевірки – обласні, районні, місцеві державні (військові, військово-цивільні) адміністрації, органи місцевого самоврядування, об'єднані територіальні громади та їх виконавчі органи, установи соціального захисту населення, освітні та культурні заклади, органи Національної поліції, органи прокуратури, а також інші суб'єкти, діяльність яких стосується забезпечення та реалізації прав національних меншин (спільнот) та корінних народів України (далі – об'єкт моніторингу);

предмет моніторингу – діяльність об'єктів моніторингу щодо дотримання прав осіб, які належать до національних меншин (спільнот), корінних народів України, забезпечення реалізації їхніх культурних, мовних, освітніх, релігійних та інших прав, а також заходів із запобігання дискримінації, сприяння соціальній інтеграції та забезпечення рівного ставлення, усунення юридичної чи фактичної нерівності у можливостях для особи та/або групи осіб реалізовувати на рівних підставах прав і свобод;

відповідальна особа (для цілей цих рекомендацій) – особа, уповноважена об'єктом моніторингової перевірки на надання інформації, заповнення опитувальників та сприянню у проведенні моніторингового візиту/безвиїзної перевірки.

1.6. Моніторингові візити/безвиїзні перевірки щодо дотримання прав національних меншин (спільнот) та корінних народів України можуть бути планові, позапланові, повторні та цільові⁹.

Розділ 2. Особливості організації та проведення моніторингового візиту

2.1. Моніторингові візити проводяться відповідно до цих Методичних рекомендацій та Регламенту організації та проведення моніторингових візитів/безвиїзних перевірок з питань додержання рівних прав і свобод, прав національних меншин, політичних та релігійних поглядів, затвердженого наказом

⁶ Закон України “Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні” від 06.09.2012 № 5207-VI.

⁷ Закон № 5207-VI.

⁸ Закон України “Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні” від 06.09.2012 № 5207-VI.

⁹ Регламент організації та проведення моніторингових візитів/безвиїзних перевірок з питань додержання рівних прав і свобод, прав національних меншин, політичних та релігійних поглядів, затверджений наказом Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини від 11.04.2023 №39.15/23 (зі змінами).

Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини від 11.04.2023 №39.15/23 (зі змінами).

2.2. Моніторингові візити проводяться з метою збору та аналізу інформації про діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, установ та організацій у сфері дотримання та забезпечення прав осіб, що належать до національних меншин (спільнот), корінних народів України у реалізації політик, програм і ініціатив, спрямованих на збереження етнічної, мовної, культурної, релігійної самобутності, ідентичності осіб, що належать до національних меншин (спільнот), корінних народів України, процесів суспільної інтеграції, а також попередження дискримінації та забезпечення рівного ставлення, захисту від дискримінації, виявлення тенденцій у сфері міжетнічних відносин.

2.3. Завданнями моніторингового візиту є:

- організація ефективного процесу збору інформації, необхідної для оцінки та аналізу стану дотримання прав осіб, що належать до національних меншин (спільнот), корінних народів України;

- формування пропозицій і рекомендацій, що сприятимуть удосконаленню діяльності органів влади, установ та організацій у сфері дотримання та забезпечення прав осіб, що належать до національних меншин (спільнот), корінних народів України, та сприятимуть запобіганню та протидії дискримінації.

2.4. Уповноважений, представник Уповноваженого або директор Департаменту моніторингу додержання рівних прав і свобод, прав національних меншин, політичних та релігійних поглядів (далі – директор Департаменту) формує склад моніторингової групи та призначає керівника моніторингової групи з числа працівників Департаменту моніторингу додержання рівних прав і свобод, прав національних меншин, політичних та релігійних поглядів або працівників відповідного регіонального представництва.

2.5. Також до складу моніторингової групи можуть входити працівники інших структурних підрозділів Секретаріату Уповноваженого (за погодженням із відповідними представниками Уповноваженого), регіональні представники Уповноваженого, або працівники регіональних представництв (за погодженням із відповідними представниками Уповноваженого), регіональні координатори взаємодії з громадськістю. Моніторинговий візит може проводитись у присутності фахівців (-чинь)/експертів(-ок), представників(-ниць) громадських об'єднань, зокрема регіональних, та іноземних неурядових організацій, які здійснюють діяльність у сфері захисту прав національних меншин (спільнот), корінних народів України, міжетнічної взаємодії, протидії дискримінації за національною ознакою та репрезентують інтереси різних національних спільнот (за їхньою згодою).

2.6. Підготовка до проведення моніторингового візиту включає:

2.6.1. Формулювання аналітичної рамки моніторингу (визначення ключової мети візиту, конкретних питань, що підлягають дослідженню, очікуваних результатів у вигляді конкретних даних, проблем чи позитивних практик).

2.6.2. Збір та попередній аналіз актуальної інформації про об'єкт та предмет моніторингу (дослідження статистичних даних щодо етнічного складу населення та відомостей про реалізацію прав національних меншин (спільнот) у відповідній адміністративно-територіальній одиниці (освіта, мовні права, захист від дискримінації, участь в соціальних, економічних процесах, право на інформацію), вивчення звітів попередніх моніторингових візитів (за наявності), звернень з відповідних питань, аналізу відкритих джерел інформації).

2.6.3. Організацію маршруту візиту та заходів безпеки (чітке планування логістики моніторингового візиту, визначення його тривалості, маршрутів пересування, форматів відвідування об'єктів, оцінку безпекової ситуації в регіоні, чіткий розподіл обов'язків між членами моніторингової групи).

2.7. Проведення моніторингового візиту включає:

2.7.1. Перевірку дотримання прав осіб, що належать до національних меншин (спільнот), корінних народів України, включаючи аналіз матеріальних, інформаційних і організаційних умов для забезпечення доступу до публічних послуг, освіти, культури та адміністративних процедур. Особлива увага приділяється перевірці мовної доступності (вивіски, документи, оголошення) та врахуванню етнокультурних потреб, таких як наявність перекладачів, консультантів чи адаптованих послуг. Також фіксуються бар'єри та позитивні приклади інституційної підтримки. Фіксуються інструменти комунікації та взаємодії між органами влади та громадськими об'єднаннями національних меншин (спільнот), корінних народів України, залучення до процесів ухвалення рішень.

2.7.2. Проведення зустрічей з керівництвом об'єкта моніторингу або відповідальною особою, визначеною керівництвом.

2.7.3. Збір та фіксацію фактів за допомогою опитувальників (Додаток 2-7). За необхідності здійснюється фото та відеозйомка. При цьому не допускається фото і відеозйомка людей без їхньої згоди.

2.7.4. Проведення за потреби зустрічей з представниками (-цями) національних меншин (спільнот) та корінних народів України.

2.7.5. Аналіз локальної нормативно-правової бази та практик, вивчення місцевих програм і стратегій, рішень органів влади щодо забезпечення прав національних меншин (спільнот) та корінних народів України. Оцінюється рівень імплементації національного законодавства та функціонування механізмів співпраці з представниками громади.

2.7.6. Ознайомлення з документами, що містять статистичні дані, інформацію з питань, що є предметом моніторингу, та отримання учасниками (-цями) моніторингової групи паперових або електронних копій таких документів.

2.7.7. Одержана інформація повинна бути підкріплена документальним підтвердженням.

2.7.8. При моніторингу чутливих аспектів, зокрема доступу до освіти, проявів дискримінації, прав на використання мови, важливо включати різні вікові та гендерні групи, щоб зафіксувати відмінності в досвіді та потребах.

2.7.9. З інших питань, окремо не означених в цих Методичних рекомендаціях, слід керуватись Регламентом.

Розділ 3. Складання звіту про проведення моніторингового візиту

3.1. За результатами моніторингового візиту готується звіт, в якому відображаються зібрані відомості про стан дотримання прав національних меншин (спільнот) та корінних народів України та стан реалізації державної політики за цим напрямом на об'єкті моніторингу, інформація про факти порушень, основні проблеми, виявлені під час візиту, а також зауваження та пропозиції щодо їх усунення.

3.2. Структура звіту передбачена формою, що наведена у Додатку 3 Регламенту.

3.3. Керівник моніторингової групи спільно з членами моніторингової групи у місячний термін з дня завершення моніторингового візиту, або відрядження для його проведення, готують звіт за результатами моніторингового візиту.

3.4. Копія звіту із супровідним листом за підписом представника Уповноваженого не пізніше трьох робочих днів з дня його складання надсилається керівнику об'єкта моніторингу для ознайомлення, усунення виявлених порушень та виконання наданих рекомендацій.

3.5. До звіту долучаються копії документів, фотографії (у разі їх наявності), статистичні дані або інші матеріали, що ілюструють або доповнюють звіт.

Розділ 4. Особливості проведення безвізних перевірок

4.1. Безвізна перевірка здійснюється шляхом моніторингу відкритих джерел, надсилання запиту до об'єкту моніторингу, опрацювання отриманих на запит документів, матеріалів та пояснень посадових осіб об'єкту моніторингу.

4.2. За результатами безвізної перевірки готується звіт (згідно додатку 3 Регламенту), в якому відображаються зібрані відомості про стан додержання прав національних меншин (спільнот) та корінних народів України.

Розділ 5. Особливості спілкування з представниками національних меншин (спільнот) та корінних народів України

5.1. Спілкування з представниками національних меншин (спільнот) та корінних народів України має здійснюватися з дотриманням:

- принципів рівності, поваги до гідності та недискримінації;
- норм Конституції України, законодавства у сфері прав людини та міжнародних стандартів;
- людиноцентричного підходу, орієнтованого на потреби конкретної особи.

5.2. Неприпустимими є узагальнення, стереотипи, упереджені оцінки чи зневажливі висловлювання. Слід використовувати коректну та нейтральну лексику, поважаючи самоідентифікацію людини.

5.3. Важливо враховувати культурні традиції, звичаї, релігійні практики та історичний досвід спільноти. За можливості варто забезпечувати мовну доступність: переклад, спрощені формулювання, зрозумілу комунікацію. Не слід сприймати мовні чи культурні відмінності як перешкоду — це ресурс для діалогу.

5.4. Спілкування має ґрунтуватися на індивідуальному підході, а не лише на приналежності до певної групи. Важливо уникати питань чи коментарів, які можуть принижувати гідність або втручатися в приватне життя. Рішення та комунікація мають бути орієнтовані на потреби конкретної людини.

**Директор Департаменту моніторингу
додержання рівних прав і свобод,
прав національних меншин,
політичних та релігійних поглядів**

Олена АНТОНЕНКО

НАЦІОНАЛЬНІ СТАНДАРТИ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ОСІБ, ЩО НАЛЕЖАТЬ ДО НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН (СПІЛЬНОТ), КОРИННИХ НАРОДІВ УКРАЇНИ

Закон України “Про національні меншини (спільноти) України, закріплює державні гарантії у сфері реалізації та/або захисту прав громадян України, які належать до національних меншин (спільнот), корінних народів України.

Україна в 1997 році приєдналася до Рамкової конвенції про захист національних меншин — конвенція Ради Європи. Це багатосторонній договір, спрямований на захист прав національних меншин (підписана 1 лютого 1995 року у Страсбурзі). Стандарти Ради Європи у сфері захисту прав осіб, що належать до національних меншин передбачають:

- Забезпечення вільного виявлення етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності;
- Відсутність та захист від утисків та дискримінації;
- Політику сприяння ефективній рівності;
- Збереження та розвиток культур, релігій та мов меншин;
- Сприяння міжкультурному діалогу та захист осіб, що належать до меншин, від ворожості чи насильства;
- Свобода зібрань, об'єднань, висловлювань, думок, совісті та віросповідання;
- Сприяння розмаїттю у медіапросторі з мовленням мовами меншин (спільнот) та підтримка засобів масової інформації меншин;
- Використання мов меншин у контакті з владою в районах, заселених традиційно або в значній кількості національними меншинами (спільнотами);
- Відображення особистих імен, топонімів та інших топографічних позначень мовами меншин (спільнот);
- Забезпечення доступності освіти для всіх та розвиток міжкультурних знань;
- Можливість впливати на прийняття державних рішень з питань, що стосуються осіб, що належать до національних меншин (спільнот);
- Участь у культурному, соціальному та економічному житті;
- Просування прав меншин (спільнот) шляхом двостороннього, багатостороннього та транскордонного співробітництва.

Відповідно до європейських стандартів Україна гарантує **громадянам, які належать до національних меншин (спільнот):**

- право на самоідентифікацію;*
- право на свободу громадських об'єднань та мирних зібрань;*
- право на свободу вираження поглядів і переконань, думки, слова, совісті та релігії;*
- право на участь у політичному, економічному та соціальному житті;*
- право на використання мови національної меншини (спільноти);*
- право на освіту, зокрема мовами національних меншин (спільнот);*
- право на збереження культурної самобутності національної меншини (спільноти).*
- право на захист від утисків та дискримінації.*

Важливо, що цей перелік прав осіб, які належать до національних меншин (спільнот), не є вичерпним. Інші права та свободи таким особам можуть надаватися

відповідно до закону. Гарантується захист їхніх прав, свобод та охоронюваних законом інтересів відповідно до закону.

Відповідно Закону України «**Про національні меншини (спільноти) України**» (2023). Конституції України, інших законів, міжнародних документів, проведення державою політики інтеграції передбачає утримання від політики та практики асиміляції осіб, які належать до національних меншин (спільнот), проти їхньої волі і захист таких осіб від будь-яких дій, спрямованих на таку асиміляцію. Держава з урахуванням конкретного становища осіб, які належать до національних меншин (спільнот), вживає заходів з метою досягнення у сферах економічного, соціального, політичного та культурного життя повної та справжньої рівності між особами, які належать до національних меншин (спільнот), та особами, які належать до більшості населення. З метою досягнення **повної та справжньої рівності**, держава може вживати **спеціальні (позитивні) дії**, спрямовані на усунення цієї фактичної нерівності та створення рівних умов для реалізації прав усіма громадянами, незалежно від їхньої етнічної належності. **Позитивні дії** в Україні означають спеціальні тимчасові заходи, що мають правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, спрямовану на усунення юридичної чи фактичної нерівності у можливостях для особи та/або групи осіб реалізовувати на рівних підставах права і свободи, надані їм Конституцією і законами України. Вони реалізуються через спеціальні програми, заходи, консультативно-дорадчі інструменти тощо.

Заборона дискримінації

Заборона дискримінації є ключовим принципом захисту прав людини, що забезпечує рівність для всіх незалежно від етнічного, мовного, релігійного або національного походження. Конституція України гарантує рівність громадян перед законом та забороняє дискримінацію.

Закон України "Про засади запобігання та протидії дискримінації" визначає різні форми дискримінації, такі як пряма, непряма, підбурювання, пособництво та утиск. Цей закон забороняє дискримінацію з боку держави, органів місцевого самоврядування, а також юридичних та фізичних осіб.

Дискримінацією є обмеження прав особи або групи осіб через їхню расу, колір шкіри, мову, релігію, стать, вік, інвалідність, національне чи етнічне походження тощо. Водночас не вважаються дискримінацією обмеження, що мають законну мету, є об'єктивно обґрунтованими, необхідними та пропорційними у демократичному суспільстві.

Право на самоідентифікацію

Право на вільне самовизначення етнічної приналежності є загальновизнаним міжнародним стандартом, закріпленим у документах ООН, Ради Європи та ОБСЄ. Належність до національної меншини (спільноти) є особистим вибором. Будь-який примус до визнання, зміни або відмови від своєї ідентичності заборонений.

Кожен громадянин України має право самостійно визначати свою належність до однієї чи кількох національних меншин (спільнот). Реалізація цього права не повинна мати негативних наслідків і не потребує спеціального підтвердження — достатньо волевиявлення.

Громадяни мають право на ім'я, по батькові та прізвище відповідно до традицій своєї національної меншини (спільноти). Якщо прізвище або по батькові не використовуються за традицією, це враховується при оформленні документів. Особа має право відновити своє національне ім'я.

Право на свободу громадських об'єднань та мирних зібрань

Свобода створювати громадські організації, брати участь у їхній діяльності, проводити зібрання та демонстрації без необґрунтованого втручання з боку держави є визнаним міжнародним стандартом. Це право гарантується кожному, за умови, що такі дії є мирними та не суперечать демократичним принципам.

Особи, які належать до національних меншин (спільнот), мають право створювати свої об'єднання, брати участь у мирних зібраннях для захисту своїх прав, інтересів і самобутності. Їхня участь або неучасть у таких організаціях не може бути підставою для обмеження інших прав і свобод.

Право на свободу вираження поглядів і переконань, думки, слова, совісті та релігії

Право на свободу вираження поглядів, совісті та релігії є фундаментальним правом людини, що закріплено МПГПП, ЄКПЛ, Декларацією ООН про права меншин та Рамковою конвенцією РЄ. Це право гарантує кожній особі, включно з особами, що належать до національних меншин (спільнот), свободу переконань, вираження думок, поширення інформації, сповідання або несповідання релігії. Це право має забезпечуватися без дискримінації, а обмеження допускаються лише відповідно до міжнародних стандартів.

Законодавство України також гарантує особам, що належать до національних меншин (спільнот), право на свободу думки, слова, совісті та релігії, включаючи використання рідної мови для поширення інформації. Вони можуть вільно сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати жодної, здійснювати релігійні обряди та створювати релігійні організації відповідно до законодавства.

Право на участь у політичному, економічному та соціальному житті

Особи, які належать до національних меншин (спільнот), мають право брати участь у виборах та референдумах, вільно обирати та бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, мають рівний доступ до державної служби та служби в органах місцевого самоврядування, а також право на рівноправну участь в економічному та соціальному житті країни, у тому числі у питаннях, пов'язаних із збереженням та популяризацією культури, традицій та ідентичності національної меншини (спільноти), до якої вони належать. Держава створює необхідні умови для ефективної участі осіб, які належать до національних меншин (спільнот), у соціальному та економічному житті, а також в управлінні державними справами.

Право на використання мови національної меншини (спільноти)/корінних народів України

Особи, які належать до національних меншин (спільнот), корінних народів України, мають право вільно використовувати свою мову: усно й письмово, приватно і публічно, у спосіб, що не суперечить законодавству.

Це право може реалізовуватися, зокрема, у таких сферах:

Публічні заходи: збори, конференції, мітинги, виставки, навчальні курси, семінари, тренінги, дискусії, форуми та інші заходи, організовані для національних меншин (спільнот), можуть проводитися мовами відповідних меншин (спільнот).

Культурно-мистецькі, розважальні та видовищні заходи можуть проводитися мовами національних меншин (спільнот) як для представників меншин (спільнот), так і за їх участі. Супровід заходу (конферанс) також може здійснюватися мовами меншин (спільнот).

Переклад супроводу (конферансу) державною мовою: якщо не менше ніж 20 відвідувачів (глядачів) подали запит не пізніше ніж за 72 години до заходу, організатор забезпечує переклад супроводу державною мовою.

Інформаційні матеріали: оголошення, афіші та інші інформаційні матеріали щодо таких заходів можуть дублюватися мовами національних меншин (спільнот) за рішенням організатора з урахуванням вимог Закону України “Про забезпечення функціонування української мови як державної”.

Використання мов національних меншин (спільнот) при наданні медичної допомоги та інших сферах

На прохання особи, яка належить до національної меншини (спільноти), її рідна мова може бути використана за умови, що вона є зрозумілою для всіх сторін (тобто для самої особи та фахівця(-чині)/працівника (-ці), у таких випадках:

- при наданні екстреної медичної допомоги;
- при наданні допомоги та захисту, якщо особа постраждала від домашнього насильства;
- при забезпеченні догляду в будинку-інтернаті для осіб похилого віку.

Офіційні написи, вказівники, оголошення

У населених пунктах, де особи, які належать до національних меншин (спільнот), традиційно проживають або становлять значну частину населення, мови відповідних меншин (спільнот) можуть використовуватися в публічному просторі – *на прохання таких осіб та за рішенням відповідної сільської, селищної або міської ради* – відповідно до вимог, визначених Методологією використання мов національних меншин (спільнот) України, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 09.02.2024 № 181.

Відповідне рішення сільської, селищної або міської ради ухвалюється з урахуванням можливості покриття витрат, пов'язаних із використанням мови відповідної національної меншини (спільноти) України.

Можливі сфери використання мов національних меншин (спільнот) у таких населених пунктах включають:

- **офіційні вивіски** органів місцевого самоврядування та комунальних підприємств можуть, дублюватися мовою відповідної національної меншини. Дубляж розміщується праворуч або внизу від напису державною мовою;

- **інформація для загального ознайомлення** (оголошення, вказівники, вивіски, написи, візуальна та звукова інформація тощо) також може дублюватися мовою відповідної національної меншини (спільноти);

- **передвиборна агітація** під час загальнодержавних і місцевих виборів може поширюватися мовами відповідних національних меншин (спільнот) за умови обов'язкового дублювання державною мовою;

- **комунікація з органами державної влади та місцевого самоврядування:** за наявності посадових осіб або працівників, які володіють мовою відповідної національної меншини (спільноти), такі органи забезпечують можливість:

- **прийняття усних звернень** мовою відповідної національної меншини (спільноти) під час **особистого прийому громадян** у населених пунктах.

Голови Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських, районних державних адміністрацій (начальники військових адміністрацій) **видають відповідні розпорядження** про забезпечення такої можливості.

Якщо під час особистого прийому вирішення питання неможливе, **усне звернення розглядається як письмове, а відповідь на нього надається державною мовою.**

Внутрішня та зовнішня реклама може розміщуватися мовами відповідних національних меншин **за умови дублювання державною мовою.** Текст державною мовою має повністю відповідати змісту оригіналу та бути надрукований шрифтом не меншого розміру.

Виняток: дублювання не є обов'язковим для назв товарів, зареєстрованих торговельних марок і комерційних найменувань, що охороняються законом.

Аудіовізуальні медіа

Особи, які належать до національних меншин (спільнот) або корінних народів України, мають право

- використовувати свої мови в медіа;
- створювати власні медіа відповідно до законодавства;
- отримувати державну підтримку для медіа, що сприяють розвитку їхніх мов і культур.

Аудіовізуальні медіа (телемовники), які, крім мовлення державною мовою, здійснюють мовлення виключно мовами національних меншин (спільнот), які є офіційними мовами Європейського Союзу, або мовами, що підпадають під дію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин (спільнот).

ОСВІТА

Використання мов національних меншин (спільнот) та корінних народів під час здійснення освітнього процесу у закладах освіти регулюється ЗУ "Про забезпечення функціонування української мови як державної", "Про освіту", "Про дошкільну освіту", "Про повну загальну середню освіту", "Про вищу освіту".

Загальні положення

Державною мовою освітнього процесу є українська. Разом із тим, особам, які належать до національних меншин або корінних народів України, гарантується право на здобуття освіти мовою своєї спільноти поряд з державною мовою — у межах і формах, визначених законодавством.

Дошкільна та початкова освіта

Особи, які належать до національних меншин, мають право здобувати дошкільну та початкову освіту в комунальних закладах освіти мовою своєї меншини разом із державною. Для цього можуть створюватися окремі класи (групи).

Базова та профільна середня освіта: якщо мова національної меншини (спільнот) є офіційною мовою ЄС – дозволено викладання мовою цієї меншини (крім предметів з української мови, літератури, історії України).

Освіта мовами корінних народів:

Особи, які належать до корінних народів України, мають право здобувати дошкільну та повну загальну середню освіту мовою свого народу поряд із державною. Освітній процес може бути організований у спеціальних класах (групах).

Порядок створення класів/груп

- У дошкільних закладах — за віковими нормами (до 5 дітей віком до року, до 10 - від 1 до 2 років, до 15 - від 2 до 3 років, до 20 - від 3 років).
- У школах - за наявності **не менше 5 заяв батьків**. Кількість учнів у класах: до 24 - у початковій школі, до 30 - у базовій та профільній середній школі.

Право на збереження культурної самобутності

Особи, які належать до національних меншин (спільнот), мають право:

- зберігати та розвивати свою культурну, мовну, релігійну ідентичність, традиції та звичаї;
- користуватися досягненнями своєї культури, зберігати і примножувати свою культурну спадщину;
- відзначати (святкувати) події, пов'язані з історією та культурою своєї спільноти.

Центри національних меншин (спільнот)

За ініціативою громадських об'єднань національних меншин (спільнот):

- у регіонах можуть створюватися Центри національних меншин (спільнот);
- такі Центри утворюються при Раді міністрів АРК, обласних, Київській і Севастопольській міських адміністраціях;
- мета Центрів – забезпечення культурних потреб національних меншин (спільнот) на принципах рівності та інклюзивного доступу;
- порядок створення та діяльності визначається Державною службою з етнополітики та свободи совісті (ДЕСС).

Держава сприяє та підтримує:

- виявлення і впорядкування місць історичної пам'яті національних меншин (спільнот), охорону їхніх об'єктів культурної спадщини;
- вивчення історії та культури національних меншин (спільнот);
- проведення культурно-мистецьких заходів національних меншин (спільнот);
- доступ осіб з числа національних меншин (спільнот) до вивчення історії та культури України.

ПОВНОВАЖЕННЯ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ, ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ (ОМС), УСТАНОВ, ІНСТИТУЦІЙ У СФЕРІ ПРАВ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН (СПІЛЬНОТ), КОРІННИХ НАРОДІВ УКРАЇНИ

Верховна Рада України здійснює законотворчу діяльність, ухвалює та вносить зміни до законодавчих актів, що регулюють права національних меншин і корінних народів.

Кабінет Міністрів України забезпечує реалізацію державної політики у сфері прав національних меншин, затверджує підзаконні нормативно-правові акти, зокрема державні програми, пов'язані з захистом прав меншин.

Державна служба України з етнополітики та свободи совісті (ДЕСС) формує та реалізує державну політику у сфері міжнаціональних відносин, захисту прав національних меншин і корінних народів, забезпечення свободи совісті та діяльності релігійних організацій.

Міністерство культури та інформаційної політики України реалізує заходи, спрямовані на збереження культурної самобутності національних меншин (спільнот) і корінних народів України.

Міністерство освіти і науки України забезпечує право на освіту мовами національних меншин (спільнот), корінних народів України, розробляє освітні програми, що враховують культурні та мовні потреби меншин.

Обласні військові адміністрації (ОВА) під час воєнного стану виконують повноваження, які зазвичай належать обласним державним адміністраціям та органам місцевого самоврядування, зокрема у сфері забезпечення прав національних меншин (спільнот) та корінних народів України. Вони відповідають за реалізацію державної політики у сфері міжетнічних відносин на обласному рівні, сприяють розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності національних меншин, а також забезпечують дотримання їхніх прав на відповідних територіях. Крім того, ОВА здійснюють заходи щодо підтримки міжетнічної гармонії та соціальної згуртованості в регіонах.

Органи місцевого самоврядування (ОМС) реалізують на місцевому рівні заходи, спрямовані на підтримку культурної, мовної та релігійної самобутності меншин (спільнот), зокрема в населених пунктах з компактним проживанням національних меншин (спільнот).

Органи судової влади розглядають справи щодо захисту прав національних меншин та корінних народів у випадках їх порушення.

Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення здійснює нагляд за дотриманням законодавства у сфері телебачення і радіомовлення, включаючи вимоги щодо мовного різноманіття та використання мов національних меншин у медіа, відповідно до чинного законодавства.

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини здійснює парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина та захист прав кожного на території України і в межах її юрисдикції на постійній основі.

Опитувальник
для здійснення моніторингу дотримання прав осіб, що належать до національних меншин (спільнот) та корінних народів України обласними державними (військовими, військово-цивільними) адміністраціями
(далі - ОВА)

№	Питання	Відповіді
Загальна частина		
1.	Визначення контактної особи	
2.	Визначення заступника голови ОВА, на якого покладено обов'язки з питань здійснення заходів з реалізації державної політики щодо дотримання прав осіб, що належать до національних меншин (спільнот) та корінних народів України.	
3.	Визначення структурного підрозділу ОВА, відповідального за здійснення заходів з реалізації державної політики з питань дотримання прав національних меншин (спільнот) та корінних народів України (далі – структурний підрозділ ОВА).	
4.	Штатний розпис структурного підрозділу ОВА.	
5.	Визначення відповідального працівника в структурному підрозділі ОВА, до компетенції якого відноситься реалізація державної політики з питань дотримання прав національних меншин (спільнот) та корінних народів України. Надати посадову інструкцію.	
Етнічний склад області		
6.	Вкажіть наявні офіційні або орієнтовні дані щодо етнічного складу населення вашої області.	
7.	Чи є на території вашої області населені пункти (села, селища, міста), в яких традиційно проживають особи, які належать до національної меншини (спільноти)/корінних народів України?	

8.	Чи спостерігається зміна демографічної ситуації за останній рік (міграція, переміщення, тощо)?	
Ефективна участь осіб, які належать до національних меншин (спільнот)/корінних народів України, у соціальному та економічному житті, а також в управлінні державними справами		
9.	Яким чином здійснюється взаємодія органів державної влади взаємодії з представниками національних меншин (спільнот)/корінних народів України (консультативні органи, громадські ради, робочі групи тощо)? Опишіть її механізм.	
10.	Чи надходили до вас ініціативи громадських об'єднань національних меншин (спільнот)/корінних народів України щодо створення консультативно-дорадчого або іншого допоміжного органу з питань національних меншин (спільнот)/корінних народів України? Вкажіть результати розгляду ініціативи.	
11.	Якщо створено консультативно-дорадчий або інший допоміжний орган з питань національних меншин (спільнот)/корінних народів України, скільки представників та представниць національних меншин (спільнот)/корінних народів України він нараховує, яка етнічна приналежність членів консультативно дорадчої структури?	
12.	У якій спосіб враховувалися пропозиції консультативно-дорадчого або іншого допоміжного органу з питань національних меншин (спільнот)/корінних народів України в ухваленні рішень (програми, заяви, заходи ті ін.), наведіть приклади?	
13.	Яка періодичність засідань консультативно-дорадчого або іншого допоміжного органу з питань національних меншин (спільнот)/корінних народів України протягом року?	
14.	Чи було поінформовано представників національних меншин (спільнот)/корінних народів України про можливість створення Центру? Яким чином?	

15.	Чи створено у вашій області Центр національних меншин (спільнот)/корінних народів України? Вкажіть ініціаторів його створення та потреби представників яких саме національних меншин (спільнот)/корінних народів України охоплює його діяльність.	
16.	Які заходи, спрямовані на задоволення освітніх та культурних потреб представників національних меншин (спільнот)/корінних народів України проводяться в Центрі національних меншин (спільнот)? Вкажіть періодичність проведення та середню кількість учасників.	
17.	Яку матеріально-технічну базу виділено для повноцінного функціонування Центру національних меншин (спільнот)? Яка участь органів державної влади у її формуванні? Чи виділено приміщення для роботи Центру, ким саме?	
18.	Вкажіть джерела фінансування Центру національних меншин (спільнот)?	
19.	Якщо Центр не створено, чи надходила до ОВА пропозиція/ініціатива від громадських об'єднань національних меншин (спільнот)/корінних народів України щодо його створення? Якщо так, вкажіть причини відмови.	
Реалізація державної та регіональної політики у сфері прав національних меншин (спільнот)/корінних народів України		
20.	В яких обласних програмах або стратегіях передбачені завдання, спрямовані на реалізацію прав осіб, що належать до національних меншин (спільнот)/корінних народів України? Вкажіть стан реалізації цих програм.	
21.	Які спеціальні програми, затверджені в межах області, спрямовані на підтримку національно-культурного розвитку національних меншин (спільнот)/корінних народів України?	
22.	Чи проводяться консультації з громадськими об'єднаннями національних меншин (спільнот)/корінних народів України щодо планування програм та заходів? Вкажіть кількість та тематику.	

23.	Які конкретні заходи були реалізовані ОВА протягом останнього року на підтримку прав національних меншин (спільнот)/корінних народів України у вашій області?	
24.	Чи передбачено фінансування заходів, спрямованих на підтримку національних меншин (спільнот)/корінних народів України, з обласного бюджету? Вкажіть розмір фінансування та тип заходів (культурні події, мовна підтримка, освітні проєкти тощо).	
25.	Які бар'єри або труднощі виявлялися у впровадженні державної політики щодо прав національних меншин (спільнот)/корінних народів України на регіональному рівні?	
Використання мов національних меншин (спільнот)/корінних народів України в публічному просторі		
26.	Які публічні заходи (збори, форуми, конференції, навчальні курси, тренінги, семінари тощо), що проводилися мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України, організовувалися у вашій області? Скільки та якою мовою? Вкажіть організаторів.	
27.	Чи проводилися культурно-мистецькі, розважальні або видовищні заходи (виставки, концерти, свята, фестивалі), які відбувалися повністю або частково мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України в області? Які саме?	
28.	Чи відбувається в межах вашої області дублювання на офіційних установах та організаціях написів (вивісок, назв населених пунктів), зовнішньої реклами мовою національної меншини (спільноти)/корінних народів України? Де саме та якою мовою? Загалом чи в місцях традиційного проживання?	
29.	Чи є на території області засоби масової інформації, теле-радіопередачі, які видаються/трансляються мовами національних меншин	

	(спільнот)/корінних народів України? Які саме? Якими мовами? Вкажіть форму власності.	
Освіта мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України		
30.	Чи надходили запити від батьків або представників національних меншин (спільнот)/корінних народів України щодо організації або розширення навчання мовами відповідних національних меншин (спільнот)/корінних народів України? Якщо так, то коротко опишіть суть запитів та відповідь заявнику.	
31.	Чи взаємодіє область з представниками національних меншин (спільнот)/корінних народів України або їх організаціями щодо питань освіти? Якщо так, вкажіть форму взаємодії (консультації, робочі групи, громадські слухання тощо).	
32.	Яка загальна кількість закладів дошкільної освіти здійснює освітній процес мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України? Зазначте кількість груп, мови освітнього процесу та кількість вихованців.	
33.	Чи проводяться культурні та мистецькі заходи у закладах дошкільної освіти мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України? Вкажіть систематичність, формат таких заходів та кількість.	
34.	Яка кількість педагогічних працівників закладів дошкільної освіти забезпечує освітній процес мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України? Наведіть статистичні дані у розрізі відповідних мов.	
35.	Чи достатньо укомплектований педагогічний колектив фахівцями, які володіють мовами відповідних національних меншин (спільнот)/корінних народів України? ☐ так ☐ ні	

	☐ частково Вкажіть потребу у конкретних фахівцях.	
36.	Чи забезпечено заклади дошкільної освіти методичними матеріалами, посібниками та ігровими засобами відповідною мовою національної меншини (спільноти)/корінного народу України? ☐ так ☐ ні ☐ частково Додатково вкажіть що саме відсутнє.	
37.	Чи отримували заклади дошкільної освіти області підтримку (фінансову, методичну, кадрову) для забезпечення освітнього процесу мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України за останні 3 роки? Якщо так, вкажіть джерело (обласний/державний бюджет, проекти, гранти тощо) і форму підтримки.	
38.	Чи здійснюється у закладах загальної середньої освіти області викладання навчальних предметів мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України? Які мови використовуються в освітньому процесі?	
39.	Яка загальна кількість закладів загальної середньої освіти здійснює освітній процес мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України? Зазначте кількість класів, мови освітнього процесу та кількість учнів.	
40.	Які навчальні дисципліни мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України викладаються у закладах освіти вашої області?	
41.	Чи проводяться культурні та мистецькі заходи у закладах загальної середньої освіти мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України? Вкажіть систематичність, формат таких заходів та кількість.	

42.	Яка кількість педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти забезпечує освітній процес мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України? Наведіть статистичні дані у розрізі відповідних мов і навчальних предметів.	
43.	Чи забезпечені відповідні заклади освіти підручниками, посібниками та методичними матеріалами мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України? ☐ так ☐ частково ☐ ні Якщо частково або ні, вкажіть, які труднощі існують (предмети, мови, рівень освіти).	
44.	Чи отримували заклади загальної середньої освіти вашої області підтримку (фінансову, методичну, кадрову) для забезпечення освітнього процесу мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України за останні 3 роки? Якщо так, вкажіть джерело (місцевий/державний бюджет, проекти, гранти тощо) і форму підтримки.	
45.	Чи є якісь виклики, проблеми з вивченням української мови в закладах загальної середньої освіти/дошкільної освіти, в яких навчання, виховний процес здійснюється мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України, (українська, як державна мова, мова суспільної інтеграції). Якщо так, скажіть які саме: - не вистачає педагогів - не вистачає адаптованих підручників української мови - брак методичних матеріалів - немає бажання батьків - інше	
46.	Яка кількість педагогічних працівників, що здійснюють освітній процес у закладах освіти вашої області мовами національних меншин	

	(спільнот)/корінних народів України, пройшли курси підвищення кваліфікації за відповідним напрямом? Вкажіть джерела фінансування і відповідну кількість працівників: ☐ кошти обласного бюджету ☐ кошти місцевого бюджету ☐ безкоштовно ☐ власні кошти ☐ грантові кошти	
47.	Чи надходили звернення щодо організації освітнього/виховного процесу в закладах освіти мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України, які не є офіційними мовами ЄС (наприклад, гагаузька, албанська, корейська, ромська, тощо)	
Послуги мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України		
48.	Чи надаються (за потреби) працівниками адміністрації послуги мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України? Вкажіть кількість посадових осіб/працівників, які володіють мовою відповідної національної меншини (спільноти)/корінних народів України та перелік мов.	
49.	Яким чином забезпечено можливість прийняття усних звернень мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України?	
50.	Чи фіксувалися випадки використання мов національних меншин (спільнот)/корінних народів України у процесі здійснення передвиборчий агітації під час загальнодержавних або місцевих виборів на території вашої області? Якою мовою?	
51.	Якщо так, вкажіть як забезпечувалося дублювання матеріалів (виборчі листівки, плакати та інш. матеріали) передвиборчої агітації мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України державною мовою?	

Громадські об'єднання національних меншин (спільнот)/корінних народів України		
52.	Скільки громадських організацій, що представляють національні меншини (спільноти)/корінні народи, зареєстровано на території області? Права яких національних меншин (спільнот)/корінних народів України вони представляють?	
53.	Яким чином громадські організації, що представляють інтереси національних меншин (спільнот)/корінних народів України беруть участь в заходах, які організовує ОВА? Як часто?	
Протидія утискам та дискримінації за ознакою належності до національних меншин (спільнот)/корінних народів України		
54.	Яка кількість звернень від осіб, що належать до національних меншин (спільнот)/корінних народів України надійшла протягом звітного року? З яких питань? Уточніть результати розгляду.	
55.	Чи зверталися до ОВА зі зверненнями особи, які належать до національних меншин (спільнот)/корінних народів України, із повідомленнями чи скаргами про випадки дискримінації або порушення їхніх прав за різними ознаками? Вкажіть кількість та результати розгляду звернень.	
56.	Чи були зафіксовані на території області конфлікти на національному підґрунті (акти антисемітизму, ромофобії, ісламофобії тощо)?	
57.	Чи здійснюється інформаційно-просвітницька робота щодо недопущення дискримінації на національному, етнічному, расовому підґрунті на території області? Яка систематичність, формат та питання, що обговорюються?	

Опитувальник
для здійснення моніторингу дотримання прав осіб, що належать до національних меншин (спільнот) та корінних народів України органами місцевого самоврядування (далі – ОМС)

№	Питання	Відповіді
Загальна частина		
1.	Визначення відповідальної особи	
2.	Визначення заступника голови ОМС, на якого покладено обов'язки з питань здійснення заходів з реалізації державної політики щодо дотримання прав осіб, що належать до національних меншин (спільнот)/корінних народів України.	
3.	Визначення структурного підрозділу ОМС, відповідального за здійснення заходів з реалізації державної політики з питань дотримання прав національних меншин (спільнот)/корінних народів України (далі – структурний підрозділ ОМС).	
4.	Штатний розпис структурного підрозділу ОМС, відповідального за здійснення заходів з реалізації державної політики з питань дотримання прав національних меншин (спільнот)/корінних народів України.	
5.	Визначення відповідального працівника в структурному підрозділі ОМС, до компетенції якого відноситься реалізація державної політики з питань дотримання прав національних меншин (спільнот)/корінних народів України. Надати посадову інструкцію.	
Етнічний склад громади		
6.	Вкажіть наявні офіційні або орієнтовні дані щодо етнічного складу населення вашої громади.	

7.	Чи є на території вашої громади населені пункти (села, селища, міста), в яких традиційно проживають особи, які належать до національних меншин (спільнот)/корінних народів України?	
8.	Чи спостерігається зміна демографічної ситуації за останній рік (міграція, переміщення, тощо)?	
9.	Чи спостерігалися будь-які проблеми щодо застосування процедури визначення переліку населених пунктів, в яких традиційно проживають особи, які належать до національних меншин (спільнот)/корінних народів України, або в яких такі особи складають значну частину населення? Які саме?	
Ефективна участь осіб, які належать до національних меншин (спільнот)/корінних народів України, у соціальному та економічному житті, а також в управлінні державними справами		
10.	Яким чином здійснюється взаємодія органів державної влади з представниками національних меншин (спільнот)/корінних народів України (консультативні органи, громадські ради, робочі групи тощо)? Опишіть її механізм.	
11.	Чи надходили до вас ініціативи громадських об'єднань національних меншин (спільнот)/корінних народів України щодо створення консультативно-дорадчого або іншого допоміжного органу з питань національних меншин (спільнот)/корінних народів України? Вкажіть результати розгляду ініціативи.	
12.	Якщо у вашій громаді створено консультативно-дорадчий або інший допоміжний орган з питань національних меншин (спільнот)/корінних народів України, скільки представників та представниць меншин він нараховує, яка етнічна приналежність членів консультативно дорадчого органу?	
13.	Яка періодичність засідань консультативно-дорадчого або іншого допоміжного органу з питань національних меншин (спільнот)/корінних народів України?	

14.	Які проєкти рішень ОМС, пов'язані з реалізацією прав і свобод осіб, що належать до національних меншин (спільнот)/корінних народів України виносилися на обговорення консультативно-дорадчого або іншого допоміжного органу з питань національних меншин (спільнот)/корінних народів України?	
15.	Чи враховувалися під час підготовки проєктів рішень ОМС пропозиції консультативно-дорадчих чи інших допоміжних органів з питань національних меншин (спільнот) і корінних народів України, якщо ці рішення стосувалися реалізації прав і свобод осіб, які належать до національних меншин (спільнот)/корінних народів України (зокрема програм, заяв, стратегічних документів)? Які саме?	
16.	Чи функціонує в громаді Центр національних меншин (спільнот), який створено відповідно <u>Порядку</u> утворення та функціонування Центру національних меншин (спільнот) України? Якщо центр наявний, які меншини (спільноти)/корінні народи України в ньому представлено?	
17.	Чи надходила до ОМС пропозиція/ініціатива від громадських об'єднань національних меншин (спільнот)/корінних народів України щодо створення Центру? Чи проводилися консультації з громадськими об'єднаннями національних меншин (спільнот)/корінних народів України стосовно його створення? В якій спосіб відбувалася комунікація та обмін інформацією?	
18.	Як забезпечено центр ресурсами? Чи виділено приміщення, які джерела фінансування центру?	
19.	Яка діяльність відбувається в центрі (проведення занять вокальних, хореографічних студій, гуртків прикладного мистецтва, зустрічей, нарад, семінарів, підготовки документів, інших офісних потреб; проведення занять з вивчення мов, історії, культури національних	

	меншин (спільнот)/корінних народів України, народознавства розміщення видань мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України)?	
Реалізація державної та регіональної політики у сфері забезпечення прав осіб, що належать до національних меншин (спільнот)/корінних народів України		
20.	В яких регіональних програмах або стратегіях передбачені завдання, спрямовані на реалізацію прав осіб, що належать до національних меншин (спільнот)/корінних народів України? Вкажіть стан реалізації цих програм.	
21.	Які спеціальні програми, що затверджені в межах громади, спрямовані на підтримку національно-культурного розвитку національних меншин (спільнот)/корінних народів України?	
22.	Чи проводяться консультації з громадськими об'єднаннями національних меншин (спільнот)/корінних народів України щодо планування програм та заходів, передбачених програмами? Вкажіть кількість та тематику.	
23.	Які конкретні заходи були реалізовані ОМС протягом останнього року на підтримку прав національних меншин (спільнот)/корінних народів України у вашій громаді?	
24.	Чи передбачено фінансування заходів, спрямованих на підтримку національних меншин (спільнот)/корінних народів України, з регіонального бюджету? Вкажіть розмір фінансування та тип заходів (культурні події, мовна підтримка, освітні проєкти тощо)	
25.	Які бар'єри або труднощі виявлялися у впровадженні державної та регіональної політик в громадах щодо додержання прав та підтримки національних меншин (спільнот)/корінних народів України на місцевому рівні?	

Використання мов національних меншин (спільнот)/ корінних народів України в публічному просторі		
26.	Які публічні заходи (збори, форуми, конференції, навчальні курси, тренінги, семінари тощо), що проводилися мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України, організовувалися у вашій громаді? Скільки та якою мовою? Вкажіть організаторів.	
27.	Чи проводилися культурно-мистецькі, розважальні або видовищні заходи (виставки, концерти, свята, фестивалі), які відбувалися повністю або частково мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України? Які саме?	
28.	Чи дублюється інформація для загального ознайомлення (оголошення, вказівники, написи, візуальна або звукова інформація тощо) мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України у населених пунктах, де вони традиційно проживають або становлять значну частину населення у вашій громаді?	
29.	Чи надходили до ОМС громади звернення про використання мови національної меншини (спільноти)/корінних народів України у публічному просторі (офіційна комунікація, топографічна інформація, вказівники тощо)? Хто саме ініціював звернення, які результати розгляду звернень?	
30.	Чи функціонують на території вашої громади засоби медіа, теле-радіопередачі, які видаються/трансляються мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України? Які саме? Якими мовами? Вкажіть форму власності.	
Освіта мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України		
31.	Чи надходили запити від батьків або представників національних меншин щодо організації або розширення навчання мовами відповідних національних меншин (спільнот)/корінних народів	

	України? Якщо так, коротко опишіть суть запитів та відповідь органу місцевого самоврядування.	
32.	Чи взаємодіє ваша громада з представниками національних меншин (спільнот)/корінних народів України або їх організаціями щодо питань освіти? Якщо так, вкажіть форму взаємодії (консультації, робочі групи, громадські слухання тощо).	
33.	Яка загальна кількість закладів дошкільної освіти здійснює освітній процес мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України? Зазначте кількість груп, мови освітнього процесу та кількість вихованців.	
34.	Яка кількість закладів дошкільної освіти громади здійснює освітню діяльність мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України за наступними формами її організації: ☐ Повністю - освітній процес ведеться мовою національної меншини (спільноти)/корінного народу України ☐ Частково - окремі заняття або види діяльності проводяться мовою національної меншини (спільноти)/корінного народу України ☐ Вивчення мови як елементу освітньої програми ☐ Проведення гурткової, культурно-виховної роботи мовою національної меншини (спільноти)/корінного народу України ☐ Інше (вкажіть): _____	
35.	Чи функціонують у громаді заклади дошкільної освіти, в яких освітній та виховний процеси повністю здійснюється мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України? Яка кількість таких закладів, вихованців в них та мови освітнього процесу?	
36.	Чи проводяться культурні та мистецькі заходи у закладах дошкільної освіти мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів	

	України? Вкажіть систематичність, формат таких заходів та кількість.	
37.	Яка кількість педагогічних працівників закладів дошкільної освіти забезпечує освітній процес мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України? Наведіть статистичні дані у розрізі відповідних мов.	
38.	Чи достатньо укомплектований педагогічний склад фахівцями, які володіють мовами відповідних національних меншин (спільнот)/корінних народів України? ☐ так ☐ ні ☐ частково Вкажіть потребу у конкретних фахівцях.	
39.	Яка кількість педагогічних працівників, що здійснюють освітній процес у закладах освіти вашої громади мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України пройшли курси підвищення кваліфікації за відповідним напрямом? Вкажіть джерела фінансування і відповідну кількість працівників: ☐ кошти обласного бюджету ☐ кошти місцевого бюджету ☐ безкоштовно ☐ власні кошти ☐ грантові кошти	
40.	Чи забезпечено заклади дошкільної освіти методичними матеріалами, посібниками та ігровими засобами відповідною мовою національної меншини (спільноти)/корінного народу України? ☐ так ☐ ні ☐ частково	

	Додатково вкажіть що саме відсутнє.	
41.	Чи отримували заклади дошкільної освіти вашої громади підтримку (фінансову, методичну, кадрову) для забезпечення освітнього процесу мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України за останні 3 роки? Якщо так, вкажіть джерело (місцевий/державний бюджет, проєкти, гранти тощо) і форму підтримки.	
42.	Чи здійснюється у закладах загальної середньої освіти громади викладання мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України? Які мови використовуються в освітньому процесі?	
43.	У якій формі здійснюється навчання мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України? Оберіть варіанти та вкажіть кількість закладів загальної середньої освіти. ☐ Вивчення мови як предмета ☐ Викладання окремих предметів мовою нацменшини (спільноти)/корінного народу України ☐ Позакласна робота (гуртки, студії, культурні заходи) ☐ Інше (вкажіть): _____	
44.	Яка загальна кількість закладів загальної середньої освіти здійснює освітній процес мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України? Зазначте кількість класів, мови освітнього процесу та кількість учнів.	
45.	На яких рівнях загальної середньої освіти у закладах громади здійснюється викладання мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України (початкова, базова, профільна освіта)? Зазначте, якими саме мовами. Початкова освіта (1-4 класи): _____ Базова середня освіта (5-9 класи): _____	

	Профільна середня освіта (10-11 класи) _____	
46.	Які навчальні дисципліни мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України викладаються у закладах загальної середньої освіти вашої громади?	
47.	Яка середня наповнюваність класів закладів загальної середньої освіти вашої громади, в яких здійснюється освіта мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України?	
48.	Чи проводяться культурні та мистецькі заходи у закладах загальної середньої освіти мовами національних меншин (спільнот)/ корінних народів України? Вкажіть систематичність, формат таких заходів та кількість.	
49.	Яка кількість педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти забезпечує освітній процес мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України? Наведіть статистичні дані у розрізі відповідних мов і навчальних предметів.	
50.	Яка кількість педагогічних працівників, що здійснюють освітній процес у закладах освіти вашої громади мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України пройшли курси підвищення кваліфікації за відповідним напрямом? Вкажіть джерела фінансування і відповідну кількість працівників: ☐ кошти обласного бюджету ☐ кошти місцевого бюджету ☐ безкоштовно ☐ власні кошти ☐ інше	
51.	Чи вистачає педагогічних кадрів для реалізації освітнього процесу мовами національних меншин(спільнот)/корінних народів України? ☐ так	

	☐ частково ☐ ні Уточніть, за якими мовами або предметами існує кадровий дефіцит.	
52.	Чи забезпечені відповідні заклади освіти підручниками, посібниками та методичними матеріалами мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України? ☐ так ☐ частково ☐ ні Якщо частково або ні, вкажіть, які труднощі існують (предмети, мови, рівень освіти).	
53.	Чи отримували заклади загальної середньої освіти вашої громади підтримку (фінансову, методичну, кадрову) для забезпечення освітнього процесу мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів за останні 3 роки? Якщо так, вкажіть джерело (місцевий/державний бюджет, проєкти, гранти тощо) і форму підтримки.	
54.	Чи є якісь виклики, проблеми з вивченням української мови в закладах загальної середньої освіти/дошкільної освіти, в яких навчання, виховний процес здійснюється мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України, (українська, як державна мова, мова суспільної інтеграції). Якщо так, скажіть які саме: - не вистачає педагогів - не вистачає адаптованих підручників української мови - брак методичних матеріалів - відсутнє бажання батьків - інше	

55.	Чи надходили звернення щодо організації освітнього/виховного процесу в закладах освіти мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України, які не є офіційними мовами ЄС (наприклад, гагаузька, албанська, корейська, ромська, тощо)	
Право на самоідентифікацію		
56.	Скільки звернень від осіб, які належать до національних меншин (спільнот)/корінних народів України, щодо використання імені, прізвища або по-батькові відповідно до традицій національної меншини (спільноти)/корінного народу України надходило до ЦНАП вашої громади? Від представників яких національних меншин (спільнот)/ корінних народів надходили звернення?	
57.	Скільки звернень від осіб, які належать до національних меншин (спільнот)/корінних народів України, щодо оформлення документів з урахуванням самоідентифікації (зокрема при реєстрації актів цивільного стану надходило до ЦНАП вашої громади? Від представників яких національних меншин (спільнот)/корінних народів України?	
Послуги мовами національних меншин (спільнот) /корінних народів		
58.	Чи надаються (за потреби) працівниками ОМС, виконками ОМС, ЦНАП послуги мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України? Вкажіть кількість посадових осіб/працівників, які володіють мовою відповідної національної меншини (спільноти) та перелік мов.	
59.	Чи використовувались мови національних меншин (спільнот)/корінного народу України у передвиборчій агітації під час загальнодержавних чи місцевих виборів на території вашої громади? Які саме мови? Якщо так, чи було забезпечено дублювання матеріалів державною мовою?	

Громадські об'єднання		
60.	Скільки громадських організацій, що представляють національні меншини (спільноти)/корінні народи України зареєстровано на території громади? Права яких національних меншин (спільнот)/корінних народів вони представляють?	
61.	Чи відомо вам про випадки відмови у реєстрації громадського об'єднання представників осіб, що належать до національної меншини (спільноти)/корінного народу України в вашій громаді?	
62.	Чи існує взаємодія між ОМС та особами що належать до національних меншин (спільнот)/корінних народів України у консультуванні щодо реєстрації відповідних громадських об'єднань?	
63.	Чи були зафіксовані випадки перешкоджання, втручання або обмеження діяльності громадських організацій, які представляють національні меншини (спільноти)/корінні народи України?	
Протидія утискам та дискримінації за ознакою належності до національних меншин (спільнот)/ корінних народів України		
64.	Яка кількість звернень від осіб, що належать до національних меншин (спільнот)/корінних народів України надійшла протягом звітного року? З яких питань? Наведіть приклади розгляду, відповіді.	
65.	Чи зверталися до ОМС зі зверненнями особи, які належать до національних меншин (спільнот)/корінних народів України, із повідомленнями чи скаргами про випадки дискримінації або порушення їхніх прав? Вкажіть кількість звернень та результати їх розгляду.	

66.	Чи були зафіксовані на території громади конфлікти на національному підґрунті (акти антисемітизму, ромофобії, ісламофобії тощо)?	
67.	Чи здійснюється інформаційно-просвітницька робота щодо недопущення дискримінації на національному підґрунті на території вашої громади? Яка систематичність, формат та питання, що обговорюються?	

**Опитувальник для здійснення моніторингу дотримання прав осіб,
що належать до національних меншин (спільнот)/корінних народів України у закладах
загальної середньої освіти (далі – ЗЗСО)**

№	Питання	Відповіді
Загальна частина		
1.	Повна назва закладу.	
2.	Тип ЗЗСО (ліцей, гімназія, початкова школа, інше).	
3.	Адреса, громада, район, область.	
4.	Загальна кількість учнів в закладі.	
5.	Форма власності: ☐ комунальна ☐ державна ☐ приватна	
6.	Керівник закладу.	
7.	Контактна особа.	
Освіта мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України		
8.	Чи організовано у Вашому ЗЗСО освітній процес мовами національних меншин (спільнот)/ корінних народів України? Якими саме мовами?	
9.	Чи є у складі закладу філії, в яких також організовано навчання мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України? ☐ так ☐ ні Якщо так - вкажіть назви філій: _____	

10.	У якій формі здійснюється навчання мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України? ☐ вивчення мови як предмета ☐ викладання окремих предметів мовою меншини ☐ повне навчання цією мовою ☐ позакласна/гурткова діяльність ☐ інше: _____	
11.	На яких рівнях освіти здійснюється навчання мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України? Вкажіть для кожного рівня мову навчання та кількість учнів.	
12.	Чи здійснюється вивчення мови національної меншини (спільноти)/корінного народу України як предмета (рідної або іноземної)? Якщо так, вкажіть мову(-и).	
13.	Чи викладаються у ЗЗСО навчальні предмети мовою національної меншини (спільноти)/корінного народу України (наприклад: література, історія, математика)? Якщо так, які саме предмети?	
14.	Чи застосовується у закладі двомовна (багатомовна) модель навчання?	
15.	Чи були зміни у мовній моделі навчання за останні 5 років? Якщо так, у чому вони полягали?	
16.	Які ресурси потрібні для покращення якості освітнього процесу мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України? ☐ підручники ☐ робочі зошити ☐ методичні посібники ☐ електронні ресурси ☐ локальні програми ☐ інше: _____	

17.	Чи проводиться оцінювання (поточне, підсумкове) мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України? Якщо так, якими саме?	
18.	Чи включено теми з культури/історії національних меншин (спільнот)/корінних народів України до змісту навчальних програм? ☐ так ☐ частково ☐ ні	
19.	Чи проводяться у закладі заходи, пов'язані з національними меншинами (спільнотами)/корінними народами України (дні культури, тижні мови, національні свята тощо)? Якщо так, наведіть приклади.	
20.	Чи забезпечений заклад педагогами, які володіють мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України? ☐ так ☐ частково ☐ ні Уточніть мови та кількість педагогів.	
21.	Чи потребує заклад додаткових фахівців для викладання мовою національної меншини (спільноти)/корінного народу України? Яких саме?	
22.	Чи є якісь виклики, проблеми з вивченням української мови в закладах загальної середньої освіти, в яких навчання здійснюється мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України, (українська, як державна мова, мова суспільної інтеграції). Якщо так, скажіть які саме: ☐ не вистачає вчителів, ☐ не вистачає адаптованих підручників української мови	

	☐ брак методичних матеріалів ☐ відсутнє бажання батьків Інше. Вкажіть: _____	
23.	Чи забезпечений заклад підручниками, посібниками, методичними матеріалами відповідною мовою? ☐ так ☐ частково ☐ ні	
24.	Яка потреба існує в освітніх ресурсах мовою національних меншин (спільнот)/корінних народів України? Зазначте потребу в освітніх ресурсах (за предметами/класами).	
25.	Чи надходили звернення від батьків або учнів щодо організації/розширення навчання мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України? Якщо так, яка суть звернень?	
26.	Чи взаємодіє заклад із представниками національних меншин (спільнот)/корінних народів України, їх організаціями або громадами? Якщо так, у якій формі?	
27.	Чи проводяться у закладі заходи, присвячені культурі, мові, традиціям національних меншин (спільнот)/корінних народів України? Якщо так, наведіть приклади.	
28.	Яка кількість педагогічних працівників, що здійснюють освітній процес у закладі мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України пройшли курси підвищення кваліфікації за відповідним напрямом? Вкажіть джерела фінансування і відповідну кількість працівників: ☐ кошти обласного бюджету ☐ кошти місцевого бюджету	

	☐ безкоштовно ☐ власні кошти	
29.	Чи вивчаються у ЗЗСО елементи народознавства, традицій, історії національних меншин (спільнот)/корінних народів України: ☐ так ☐ частково ☐ ні Яких саме?	
30.	З якими труднощами заклад стикається у реалізації навчання мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України: ☐ брак кадрів ☐ відсутність матеріалів ☐ відсутність запиту ☐ недостатнє фінансування ☐ інше: _____	
31.	Які потреби Ви вважаєте першочерговими для розвитку цієї сфери у вашому закладі?	
32.	Чи отримує заклад підтримку (фінансову, кадрову, методичну) для реалізації освітнього процесу мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України? ☐ так ☐ ні Якщо так, вкажіть джерело та форму підтримки	
33.	Чи надходили звернення щодо організації освітнього процесу мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України, які не є офіційними мовами ЄС (наприклад, гагаузька, албанська, корейська, ромська, тощо)?	

Опитувальник
для здійснення моніторингу дотримання прав осіб,
що належать до національних меншин (спільнот)/корінних народів України
у закладах дошкільної освіти (далі – ЗДО)

№	Питання	Відповіді
Загальна частина		
1.	Повна назва закладу.	
2.	Тип ЗДО (ясла-садок, садок тощо).	
3.	Адреса, громада, район, область.	
4.	Форма власності: ☐ комунальна ☐ державна ☐ приватна	
5.	Керівник закладу.	
6.	Контактна особа.	
Освіта мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України		
7.	Чи організовано у вашому ЗДО освітній процес мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України? Якими саме?	
8.	У якій формі реалізується освіта мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України у вашому закладі? Оберіть відповідні варіанти: ☐ Повністю - освітній процес ведеться мовою національної меншини(спільноти)/корінного народу України ☐ Частково - окремі заняття або види діяльності проводяться мовою національної меншини (спільноти)/корінного народу України, окремі групи	

	☐ Вивчення мови національної меншини (спільноти)/корінного народу України як елемент освітньої програми, окремі групи ☐ Проведення гурткової, культурно-виховної роботи мовою національної меншини (спільноти)/корінного народу України ☐ Інше (вказіть): _____	
9.	Яка кількість вихованців здобуває освіту мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України? Скільки груп та які вікові категорії?	
10.	Чи забезпечений заклад відповідними дидактичними, методичними матеріалами та ігровими ресурсами мовою національної меншини (спільноти)/корінного народу України? ☐ так ☐ частково ☐ ні Вкажіть потребу в конкретних освітніх ресурсах.	
11.	Скільки педагогічних працівників здійснюють освітній процес мовами національної меншини (спільноти)/корінного народу України у вашому закладі?	
12.	Чи вистачає педагогів, які володіють відповідними мовами національних меншин (спільнот)/корінного народу України? ☐ так ☐ частково ☐ ні Якщо є потреба – вкажіть мову або напрям.	
13.	Яка кількість педагогічних працівників, що здійснюють освітній процес у закладі мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України, пройшли курси підвищення кваліфікації за	

	відповідним напрямом? Вкажіть джерела фінансування і відповідну кількість працівників: ☐ кошти обласного бюджету ☐ кошти місцевого бюджету ☐ безкоштовно ☐ власні кошти	
14.	Чи вивчаються у ЗДО елементи народознавства, традицій, історії національних меншин (спільнот)/корінних народів України? ☐ так ☐ частково ☐ ні Яких саме?	
15.	Чи проводяться у закладі заходи (свята, тематичні дні, культурні програми), пов'язані з мовою та культурою національних меншин (спільнот)/корінних народів України? Які саме?	
16.	З якими труднощами стикається заклад у забезпеченні освітнього процесу мовами нацменшин (спільнот)/корінних народів України (можна обрати декілька)? ☐ Брак методичних матеріалів ☐ Відсутність педагогів та вихователів ☐ Обмежене фінансування ☐ Відсутність запиту з боку батьків ☐ Інше: _____	
17.	Які потреби Ви вважаєте першочерговими для розвитку цієї сфери у вашому закладі?	

18.	Чи отримує заклад підтримку (фінансову, кадрову, методичну) для реалізації освітнього процесу мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України? ☐ так ☐ ні Якщо так, вкажіть джерело та форму підтримки.	
19.	Чи надходили запити від батьків щодо впровадження або розширення використання мови національної меншини (спільноти)/корінного народу України в освітньому процесі? Якими саме мовами? Який результат розгляду?	
20.	Чи взаємодіє заклад із громадськими організаціями, представниками меншин (спільнот)/корінних народів України або їх громадами? З якими саме? ☐ так ☐ ні Якщо так, у якій формі?	
21.	Яким чином реалізується вивчення української мови як державної поруч з мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України – виховна робота, соціалізація, гуртки. Вкажіть перелік основних проблем, якщо вони наявні.	
22.	Чи надходили звернення до ЗДО щодо організації виховного процесу мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України, які не є офіційними мовами ЄС (наприклад, гагаузька, албанська, корейська, ромська, тощо)?	

Опитувальник
для здійснення моніторингу дотримання прав осіб,
що належать до національних меншин (спільнот)/ корінних народів України
органами Національної поліції України

№	Питання	Відповіді
Загальна частина		
	Визначення контактної особи.	
1.	Визначення структурного підрозділу Національної поліції, на який покладено обов'язки з питань дотримання прав осіб, що належать до національних меншин (спільнот)/корінних народів України, та його керівника.	
Моніторинг проявів расової та етнічної нетерпимості		
2.	Яка загальна кількість кримінальних правопорушень, вчинених на ґрунті расової, національної чи релігійної ворожнечі (ч.3 ст. 67 ККУ), а також злочинів пов'язаних із порушенням рівноправності громадян залежно від їх расової, національної, регіональної належності, релігійних переконань, інвалідності чи за іншими ознаками (ст. 161 ККУ)?	
3.	Скільки кримінальних проваджень було внесено до ЄРДР протягом останнього року (або іншого періоду) за фактами вчинення таких злочинів? Вкажіть відповідні кваліфікації, кількість справ, стадію розгляду.	
4.	Чи розроблено план превентивних (профілактичних) заходів, спрямованих на попередження та протидію конфліктів на етнічному ґрунті? Які заходи ним передбачено? Яка регіональна специфіка цих заходів?	

5.	Чи здійснюється моніторинг інтернет-ресурсів з метою виявлення фактів пропагування правопорушень на ґрунті нетерпимості за ознаками расової чи національної належності, а також поширення відповідних закликів? На яких саме? Ким здійснюється?	
6.	Яка кількість порушень на інтернет-ресурсах виявлена протягом звітного року? Зміст таких порушень (ромофобія, ісламофобія, татарофобія, антисемітизм та ін.), види ресурсів (соціальні мережі, інтернет сайти, месенджери та ін.) Які дії було вжито за результатом виявлення таких фактів?	
Превентивна, освітня та комунікаційна робота у сфері міжетнічних відносин		
7.	Чи проводиться превентивна робота серед дітей, молоді та дорослого населення стосовно недопущення участі в неформальних радикальних угрупованнях, створених на ґрунті нетерпимості за ознаками расової чи національної належності та інформування про відповідальність за вчинення правопорушень? Кількість таких заходів та періодичність їх проведення.	
8.	Яким чином налагоджено взаємодію територіальних підрозділів Національної поліції з органами місцевого самоврядування та/або обласною військовою адміністрацією у питаннях забезпечення міжетнічної толерантності, недопущення дискримінації та розслідування правопорушень на ґрунті расової чи національної нетерпимості? Яка форма співпраці? (спільні робочі групи, протоколи взаємодії, спільні заходи, контактні особи)	
9.	Чи беруть участь представники Національної поліції в освітніх, інформаційних або профілактичних заходах, що проводяться органами місцевої влади з питань запобігання міжетнічним конфліктам, формування культури толерантності, правової відповідальності за злочини на ґрунті ненависті?	

10.	Чи здійснюються тренінги щодо культурних та звичаєвих особливостей представників національних меншин (спільнот)/корінних народів України серед особового складу? Кількість таких заходів, періодичність їх проведення та кількість працівників, що пройшли навчання.	
11.	Чи відбуваються у вас консультації, комунікація з представниками національних меншин (спільнот)/корінних народів України? Якщо так, то в якій формі, які питання обговорюються, які рішення приймаються?	

**Опитувальник для здійснення моніторингу дотримання прав осіб,
що належать до національних меншин (спільнот)/корінних народів України та осіб з числа національних
меншин (спільнот), які є членами громадських об'єднань
національних меншин (спільнот)/ корінних народів України**

№	Питання	Відповіді
Загальна частина		
1.	Національна меншина (спільнота)/корінний народ України до якої належить респондент.	
2.	Належність до громадського об'єднання національних меншин (спільнот)/корінних народів України та займана посада.	
3.	Вік респондента: ☐ до 18 ☐ 18-35 ☐ 36-60 ☐ 60+	
4.	Місце проживання респондента (область, район, громада).	
5.	Мови, якими ви володієте.	
Право на самоідентифікацію		
6.	Чи виникали у Вас або вашої родини труднощі з використанням імені, прізвища або по батькові відповідно до традицій вашої національної меншини (спільноти)/корінного народу України?	
7.	Чи зверталися Ви до органів державної влади? Вкажіть результати реагування органів державної влади.	
8.	Чи були у Вас складнощі з оформленням документів з урахуванням самоідентифікації (у т.ч. при державній реєстрації актів цивільного стану)?	

9.	Чи зверталися Ви до органів державної влади? Вкажіть результати реагування органів державної влади.	
10.	Чи відомі Вам, як члену громадської організації національних меншин (спільнот)/корінних народів України випадки виникнення труднощів з оформленням документів з урахуванням самоідентифікації (у т.ч. при державній реєстрації актів цивільного стану)? Чи зверталися Ви до органів державної влади, яким було реагування органів державної влади?	
Використання мов національних меншин (спільнот)/ корінних народів України в публічному просторі		
11.	Чи можете Ви вільно спілкуватися мовою своєї національної меншини (спільноти)/корінного народу України у повсякденному житті? ☐ так ☐ частково ☐ ні	
12.	Чи доступні Вам документи та послуги (ЦНАП, лікарня, суд, поліція) мовою національної меншини (спільноти)/корінного народу України? ☐ так ☐ частково ☐ ні	
13.	Чи надходила Вам відмова у спілкуванні або обслуговуванні мовою національної меншини (спільноти)/корінного народу України у сферах послуг та комунальних установах? Які дії Вами вживались та яке реагування Ви отримали?	
14.	Чи дублюється інформація для загального ознайомлення (оголошення, вказівники, написи, візуальна або звукова інформація тощо) мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України у Вашій громаді? Чи вбачаєте ви в цьому потребу?	
15.	Чи відомо Вам про можливість використання мови національної меншини (спільноти)/корінного народу України при наданні допомоги	

	особам, які належать до відповідної спільноти? Оберіть варіанти: (можна обрати кілька варіантів): ☐ під час надання екстреної медичної допомоги ☐ під час надання допомоги та захисту постраждалим від домашнього насильства ☐ при забезпеченні догляду у будинку-інтернаті для осіб похилого віку ☐ ні, така можливість мені не відома	
Освіта мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України. Культурні права.		
16.	Чи доступне навчання мовою Вашої меншини(спільноти)/корінного народу України в закладі освіти, де ви або ваші діти навчаєтеся? ☐ так ☐ частково ☐ ні	
17.	Чи доступне Вам навчання/вивчення мови вашої національної меншини (спільноти)/корінного народу України в закладі освіти, в якому Ви або Ваші діти навчаєтеся, як окремого предмету? ☐ так ☐ частково ☐ ні	
18.	Чи проводяться у Вашій місцевості культурні заходи мовами вашої національної меншини (спільноти)/корінного народу України або присвячені їх культурі та історії? ☐ так ☐ рідко ☐ ні	
19.	Чи маєте Ви доступ до ЗМІ мовою вашої національної меншини (спільноти)/корінного народу України? ☐ так ☐ частково	

	☐ ні	
20.	Чи є якісь виклики, проблеми з вивченням української мови в закладах загальної середньої/ дошкільної освіти, в яких навчання/виховний процес здійснюється мовами національних меншин (спільнот)/корінних народів України, (українська, як державна мова, мова суспільної інтеграції). Якщо так, вкажіть які саме ☐ не вистачає педагогів ☐ не вистачає адаптованих підручників української мови ☐ брак методичних матеріалів ☐ немає бажання батьків ☐ інше	
21.	Чи є якісь питання, проблеми вивчення мов національних меншин (спільнот), які не є офіційними мовами ЄС (наприклад, гагаузька, албанська, корейська, ромська, тощо). Чи відомо Вам, щоб хтось з громади подавав заяви на створення класів, груп в дитячих садочках? Якщо так, яка була реакція органів влади, шкіл?	
Соціальні та економічні права		
22.	Чи відчуваєте Ви рівні можливості у працевлаштуванні незалежно від належності до національної меншини (спільноти)/корінного народу України? ☐ так ☐ частково ☐ ні	
23.	Чи стикалися Ви з відмовою у наданні соціальних або адміністративних послуг через етнічну приналежність, належність до національної меншини (спільноти)/корінного народу України?	

Умови для ефективної участі осіб, які належать до національних меншин (спільнот)/корінних народів України, у соціальному та економічному житті, а також в управлінні державними справами (консультативно дорадчі структури, центри, консультації)

24.	Чи маєте Ви можливість брати участь у місцевому самоврядуванні, громадських радах, дорадчих органах? ☐ так ☐ частково ☐ ні	
25.	Чи були випадки використання мови вашої національної меншини (спільноти)/корінного народу України у передвиборчій агітації у Вашій місцевості?	
26.	Чи брали Ви участь, у консультаціях з органами влади, ОМС, з громадськими об'єднаннями національних меншин (спільнот)/корінних народів України щодо планування програм та заходів, рішень, що стосуються прав осіб, що належать до національних меншин (спільнот)/корінних народів України? Скільки разів за поточний рік? Які питання консультацій ви можете пригадати?	
27.	Чи бере Ваша організація участь в роботі консультативно-дорадчого або іншого допоміжного органу з питань національних меншин (спільнот)/корінних народів України при органах влади, ОМС? Які питання розглядаються, хто ще входить до цієї структури?	
28.	На Вашу думку, чи враховувалися пропозиції консультативно-дорадчого або іншого допоміжного органу з питань національних меншин (спільнот)/корінних народів України у проектах рішень ОМС, органів влади, пов'язані з реалізацією прав і свобод осіб, що належать до національних меншин (спільнот)/корінних народів України в ухваленні рішень (програми, заяви)? Які саме?	
29.	Чи функціонує у територіальній громаді Центр національних меншин (спільнот)? Чи берете Ви участь в його діяльності, заходах? Які це заходи?	

30.	Чи подавали Ви або чи була ініціатива від громадських організацій національних меншин (спільнот)/корінних народів України щодо створення Центру? Чи проводилися консультації з громадськими організаціями національних меншин (спільнот), корінних народів України стосовно його створення? У якій спосіб відбувалася комунікація та обмін інформацією?	
31.	Що Вам відомо про спеціальні програми, затверджені у межах громади, району, області, що спрямовані на підтримку національно-культурного розвитку національних меншин (спільнот)/корінних народів України? Чи берете Ви участь у заходах таких програм? Чи обговорювалися з Вами, громадськими об'єднаннями такі програми та заходи?	
32.	Які бар'єри або труднощі, на Вашу думку, виявлялися у впровадженні ініціатив органів влади, самоврядування в громадах щодо додержання прав та підтримки національних меншин (спільнот)/корінних народів України на місцевому рівні?	
33.	Чи легко у Вашій громаді зареєструвати громадську організацію національних меншин (спільнот)/корінних народів України? Чи відомі Вам будь-які випадки перешкоджання, втручання або обмеження діяльності громадських організацій, які представляють національні меншини (спільноти)/корінні народи України?	
Протидія утискам та дискримінації за ознакою належності до національних меншин (спільнот)/корінних народів України		
34.	Чи стикалися Ви або члени Вашої громади з дискримінацією чи упередженим ставленням через національну належність? Опишіть ситуацію.	
35.	Чи зверталися Ви до адміністрації зі зверненнями, повідомленнями чи скаргами про випадки дискримінації або порушення Ваших прав через	

	приналежність до національної меншини (спільноти)/корінного народу України? Вкажіть результати розгляду звернень.	
36.	Чи відчуваєте Ви загрозу своїй безпеці через приналежність до національної меншини (спільноти)/корінного народу України? Чому?	
Блок відкритих відповідей		
37.	Що, на Вашу думку, потрібно зробити для кращого захисту прав Вашої національної меншини (спільноти)/корінного народу України?	
38.	Опишіть будь-які випадки, які Ви вважаєте важливими для розуміння ситуації з дотриманням прав національних меншин (спільнот)/корінних народів України у вашій місцевості?	
39.	Поділіться прикладами позитивного досвіду з реалізації прав Вашої національної меншини (спільноти)/корінного народу України.	

Додаткова література

Міжнародне право

1. Загальна декларація прав людини, (1948);
2. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (1966, ратифікований Україною в 1973 році);
3. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, (1966, ратифікований Україною в 1973 році);
4. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, (1969);
5. Декларація про права осіб, що належать до національних або етнічних, релігійних та мовних меншин, (1992).
6. Рамкова конвенція про захист національних меншин, (1995);
7. Європейська хартія регіональних мов або мов меншин (1992, ратифікована Україною у 2003);

Рекомендації ВКНМ ОБСЄ у сфері прав національних меншин (спільнот)

1. Рекомендації щодо ефективної участі національних меншин у соціальному та економічному житті, (2023);
2. Талліннські рекомендації щодо національних меншин та ЗМІ в цифрову епоху, (2019);
3. Грацькі рекомендації щодо доступу до правосуддя та національних меншин, (2017);
4. Люблянські рекомендації щодо інтеграції різноманітних суспільств, (2012);
5. Рекомендації Больцано/Боцен щодо національних меншин у міждержавних відносинах, (2008);
6. Рекомендації щодо поліцейської діяльності в багатоетнічних суспільствах, (2006);
7. Керівні принципи використання мов меншин у телерадіомовленні, (2003);
8. Лундські рекомендації щодо ефективної участі національних меншин у суспільному житті, (1999);
9. Ословські рекомендації щодо мовних прав національних меншин;
10. Збірка рекомендацій Верховного комісара у справах національних меншин щодо мовних прав національних меншин, (1998);
11. Гаазькі рекомендації щодо прав національних меншин на освіту, (1996);
(<https://www.osce.org/hcnm/thematic-recommendations-and-guidelines>).